

ANDRZEJ MIRSKI
Uniwersytet Jagielloński

Polska szkoła w obliczu zmian

Polityczne, ekonomiczne i cywilizacyjne zmiany w naszym kraju, pociągające za sobą z jednej strony zupełnie nowe koncepcje wychowawcze, a z drugiej inne potrzeby i oczekiwania młodzieży stawiają przed szkoła nowe wyzwania i konieczność wprowadzania wielu zmian. Zmiany te dotyczą nie tylko programu nauczania, który do kilku lat uległ znacznym przeobrażeniom i wymaga wciąż stałego rozwoju, modyfikacji i zróżnicowania (prawo wyboru), ale w dużym stopniu też samego procesu zarządzania i podejmowania decyzji w szkole. Szkoła, jedna z najstarszych instytucji cywilizacji ludzkiej, jest wysoce złożonym organizmem, a kierowanie nią jest szczególnie trudne i skomplikowane. Jeżeli przyrównamy ją do innych instytucji podlegających zarządzaniu (np. produkcyjnych, handlowych, administracyjnych etc.) to zauważymy tutaj szereg specyficznych cech szkoły:

1. Mnogość i wielorakość celów szkoły. Są to cele przekazu wiedzy i informacji, cele kształtowania umiejętności, rozwoju uzdolnień specjalnych, cele wychowawcze, opiekuńcze i wiele jeszcze innych. Co więcej, cele szkoły są generowane przez wiele różnych podmiotów jak na przykład państwo, społeczność lokalna, rodzice, nauczyciele i uczniowie. Grozi to często wewnętrznymi sprzecznościami celów i utrudnia tym samym sam proces zarządzania.

2. Szkoła jest instytucją o zdecydowanej przewadze czynnika ludzkiego nad czynnikiem materialnym. Przy wszystkich plusach tego faktu, czyniących pracę w szkole tak interesującą, oznacza to jednak kolejną trudność w procesie zarządzania i podejmowania decyzji. Wiąże się to bowiem z ograniczoną przewidywalnością zachowań ludzkich i możliwością pojawiania się silnych czynników emocjonalnych przy wszystkich możliwych działaniach.

3. Oryginalność i niepowtarzalność „tworzywa”, które szkoła kształtuje, a jest nim niepowtarzalna jednostka ludzka, mająca swoje własne cele, motywacje i postawy. Dla kierownictwa oznacza to konieczność znalezienia indywidualizacji

metod i motywacji. Zdarza się, że uczeń przeciwstawia się wysiłkom szkoły i w dużym stopniu je niweczy.

4. Te niepowtarzalne jednostki o swoich własnych celach i motywacjach wchodzą same ze sobą w bardzo silne i istotne relacje. W życiu emocjonalnym starszego dziecka i adolescenta rówieśnicy odgrywają szczególnie silną rolę, często znacznie silniejszą niż dorośli. Uczniowie tworzą bardzo ważny podsystem szkoły, często wytwarzający swoje własne normy, sprzeczne z normami szkoły. Efektem tego jest jeszcze większa nieprzewidywalność zachowania się uczniów, jeszcze silniejsze nasycenie życia szkoły silnymi emocjami, jeszcze większe sprzeczności celów i trudne do przewidzenia skutki każdej decyzji.

5. Klientami szkoły są nie tylko uczniowie, ale i także rodzice. Odchodzi już w przeszłość bezgraniczne zaufanie rodzica do szkoły. Rodzic staje się coraz częściej surowym krytykiem szkoły, i w razie konfliktu między szkołą a uczniem coraz częściej przyjmuje stronę ucznia. Uczniowie wraz z rodzicami tworzą silny podsystem niejednokrotnie nieufny a nawet wrogi wobec zamierzeń szkoły.

6. Nie da się precyzyjnie wymierzyć wpływu szkoły na efekty jej działania. Od dłuższego czasu nie istnieje już monopol szkoły na treść i formę dostarczanych informacji o świecie, wzorców osobowych i systemów wartości. Dlatego w programach szkoły i w sposobach jej działania musi być zawsze zawarte uwzględnienie tych nadzwyczaj istotnych (w dobrym i złym sensie) czynników zewnętrznych.

7. Od strony zarządzanego zespołu pracowniczego szkoła jest również bardzo specyficzną instytucją. Dyrektor szkoły ma bowiem do czynienia de facto z samymi kierownikami. Każdy nauczyciel jest bowiem kierownikiem klasy. Dla dobra szkoły, dyrektor pod żadnym pozorem nie może dopuścić do jakiegokolwiek naruszenia autorytetu swojego pracownika, gdyż w ten sposób podetnie całkowicie jego kierownicze kompetencje względem uczniów. Zarządzanie szkołą wymaga więc ogromnego taktu, właściwej strategii i stylu kierowania.

By sprostać tym wszystkim wymaganiom, należy zmodernizować struktury działające w szkole. Wszystkie organy zarządzające szkołą muszą być otwarte i gotowe do wprowadzania zmian, które z kolei są konsekwencją przemian zachodzących w otoczeniu.

Obecnie pokrótce scharakteryzuję najważniejsze organy zarządzające szkołą, tak jak określa je współczesne prawodawstwo szkoły, zwłaszcza Ustawa o systemie oświaty, oraz przedstawię zarysowujące się tutaj nowe trendy związane z procesem demokratyzacji oraz uspołeczniania oświaty.

Organy zarządzające szkołą

Dyrektor szkoły – jest on najważniejszym ogniwem doradztwa metodycznego i nadzoru pedagogicznego oraz głównym reprezentantem polityki edukacyjnej

państwa na terenie szkoły. Podstawowy zakres jego uprawnień określa artykuł 39 Ustawy o systemie oświaty. Wedle niego dyrektor:

- kieruje bieżącą działalnością dydaktyczno-wychowawczą szkoły i reprezentuje ją na zewnątrz,
- sprawuje nadzór pedagogiczny nad nauczycielami,
- sprawuje opiekę nad uczniami i dba o ich rozwój psychofizyczny,
- realizuje uchwały rady szkoły oraz rady pedagogicznej,
- kieruje pracami rady pedagogicznej jako jej przewodniczący,
- zarządza finansami szkoły,
- zatrudnia i zwalnia nauczycieli oraz innych pracowników szkoły,
- przyznaje nagrody oraz wymierza kary porządkowe nauczycielom oraz innym pracownikom szkoły,
- występuje z wnioskami, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i rady szkoły w sprawach nagród i odznaczeń dla nauczycieli oraz innych pracowników szkoły,
- może skreślić ucznia z listy uczniów w przypadkach określonych w statucie szkoły.

Rada Pedagogiczna jest kolegialnym organem szkoły realizującym statutowe zadania dotyczące kształcenia, wychowania i opieki. Zawsze jej przewodniczącym jest dyrektor szkoły. W jej skład wchodzi wszyscy nauczyciele zatrudnieni w szkole, bez względu na wymiar etatu, wychowawcy z internatów, jeżeli szkoły mają takowe oraz pracownicy innych zakładów pracy pełniący w szkole funkcje instruktorów praktycznej nauki zawodu. Za zgodą Rady Pedagogicznej w jej zebraniach mogą uczestniczyć z głosem doradczym inne osoby, na przykład: pracownicy administracji szkolnej, lekarze szkolni, przedstawiciele samorządu uczniowskiego, przedstawiciele zakładów pracy, z którymi szkoła współpracuje. Rada obraduje na zebraniach plenarnych (powoływanych przez dyrektora, Radę Szkoły, organu prowadzącego szkołę, lub co najmniej 1/3 członków rady), lub w powołanych przez siebie komisjach. Uchwały rady pedagogicznej są zwykle podejmowane większością głosów, w obecności co najmniej 2/3 jej członków. Rada zatwierdza plany pracy szkoły, wyniki klasyfikacji i promocji uczniów, ustala organizację doskonalenia zawodowego, podejmuje uchwały w sprawie innowacji i eksperymentów w szkole, podejmuje uchwały w sprawie skreślenia z listy uczniów, zatwierdza tygodniowy rozkład zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, projektuje plany finansowe szkoły, rozpatruje wnioski dyrektora w sprawie przyznania nagród oraz przydziału stałych prac i zajęć oraz funkcji kierowniczych. Rada Pedagogiczna przygotowuje także projekt statutu szkoły bądź propozycje jego zmian i przedstawia do uchwalenia Radzie Szkoły. Rada Pedagogiczna może wystąpić do organu prowadzącego szkołę o odwołanie dyrektora, lub do dyrektora o odwołanie nauczyciela z innej funkcji kierowniczej w szkole. Rada Pedagogiczna ustala również samodzielnie regulamin swojej działalności.

Komisje – powoływane są w celu usprawnienia pracy, zwłaszcza w większych szkołach. Są to najczęściej:

– Komisja Opiekunów Klasowych (wychowawców), czuwająca nad sprawami wychowawczymi oraz przestrzeganiem ładu i porządku w szkole,

– Komisje Przedmiotowe, złożone z nauczycieli tych samych przedmiotów, które zajmują się omawianiem zagadnień metodycznych, podręcznikowych i programowych,

– Komisja Biblioteczna, która czuwa nad działalnością biblioteki szkolnej i racjonalnym zakupem książek,

– Komisja Wychowania Fizycznego, czuwająca nad rozwojem fizycznym oraz zdrowotnością młodzieży.

Na czele komisji stoi jej przewodniczący. Komisje nie posiadają kompetencji rady, są jedynie organami wspomagającymi i zazwyczaj przedstawiają swoje wnioski radzie pedagogicznej.

Do niedawna te wymienione organy decydowały w całości o wszystkich sprawach szkoły. Zmiany dokonujące się w kraju stwarzają klimat dla realizacji szkoły samorządowej oraz społecznej. Zostały bowiem stworzone ramy prawne funkcjonowania w szkole ciał społecznych, których działanie powinno umożliwić praktyczną realizację idei szkoły społecznej. Należą do nich:

Rada szkoły – organ, który w przyszłości stanie się być może głównym organem zarządzającym szkołą (zbliżonym charakterem do rady nadzorczej przedsiębiorstwa). W jej skład wchodzi w równej liczbie przedstawiciele nauczycieli, rodziców i uczniów (wybranych w swoich gronach). Nie wszystkie szkoły posiadają już Radę Szkoły, ale perspektywnie dąży się do tego, aby wszystkie ją miały. Tam gdzie ona już jest, spełnia zazwyczaj następujące funkcje: uchwała statut szkoły, projektuje i opiniuje finansowe plany szkoły, opiniuje plany jej pracy, innowacje pedagogiczne, przedmioty nadobowiązkowe i zajęcia pozalekcyjne, może także oceniać całokształt działalności szkoły, jej dyrektora lub innego nauczyciela zatrudnionego w szkole. Rada Szkoły powinna liczyć co najmniej 6 osób. Radę Szkoły powołuje Dyrektor na łączny wniosek co najmniej dwóch spośród trzech następujących organów: Rady Pedagogicznej, Rady Rodziców, Samorządu Uczniowskiego.

Rada Rodziców – stanowi samorządną reprezentację rodziców i może działać w każdej szkole i placówce oświatowo-wychowawczej. Jest ona odpowiednikiem dawnych Komitetów Rodzicielskich (zresztą niektóre szkoły pozostały przy tej starej nazwie), ale jej rola wyraźnie się zwiększa wraz z ogólnym postępem demokratyzacji i bardziej krytyczną i czujną wobec szkoły postawą rodziców. Rada Rodziców może występować do Dyrektora Szkoły, Rady Pedagogicznej i Rady Szkoły z wnioskami i opiniami dotyczącymi wszystkich spraw szkoły. Może ona także uczestniczyć w planowaniu wydatków szkoły i podejmowaniu działań na rzecz pozyskiwania dodatkowych środków dla szkoły.

Samorząd Uczniowski – tworzą obecnie z definicji wszyscy uczniowie szkoły, wybierają oni jednak najczęściej jakąś swoją własną reprezentację. Czasami przewodniczący samorządu jest nazywany prezydentem szkoły, a jego wybory są widowiskiem głośnym i mocno angażującym uczniów. W niektórych liceach walczą nawet o „władzę” stronnictwa ideologiczne i polityczne, lub ich młodzieżowe przybudówki. Zasady wyboru władz samorządu określa regulamin uchwalany przez uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Samorząd Uczniowski może przedstawić Radzie Szkoły, Radzie Pedagogicznej lub Dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły, a w szczególności tych, które dotyczą podstawowych praw i interesów uczniów. Choć samorządy uczniowskie istniały już wcześniej, przeważnie zresztą tylko „na papierze”, obecnie bez porównania bardziej wzrasta ich podmiotowość i głos, chociaż nie we wszystkich jeszcze szkołach. Warto zaznaczyć, że w szkołach, w których istnieją już Rady Szkoły, rola zarówno Rady Rodziców jak i Samorządu Uczniowskiego znacznie wzrasta, ponieważ rodzice i uczniowie posiadają po 1/3 swoich przedstawicieli w tych Radach. Zarówno Rada Rodziców jak i Samorząd Uczniowski samodzielnie uchwalają regulaminy swojej działalności, nie mogą być jednak one sprzeczne ze statutem szkoły.

Badania empiryczne, jakie przeprowadziłem, mają na celu pokazać, w jaki sposób nauczyciele widzą dalszą konieczność i rodzaj przeprowadzania zmian w kierowaniu i organizowaniu życia szkoły. Badania objęły tylko szkoły państwowe, stąd też dotyczyły raczej zmian realistycznych w tym rodzaju szkół, bez uwzględniania tych eksperymentów, które jak na razie, są możliwe tylko w szkołach prywatnych i społecznych.

Badaniami zostało objętych 50 osób: 25 nauczycieli jednego z techników krakowskich i 25 nauczycieli jednego z liceów. Wśród badanych były osoby zajmujące różne stanowiska w szkole: dyrektorzy i wicedyrektorzy, nauczyciele początkujący (do 3 lat pracy), nauczyciele średnio zaawansowani (od 4 do 10 lat pracy), oraz nauczyciele z dużym doświadczeniem (powyżej 10 lat pracy). Badania przeprowadzono za pomocą kwestionariusza opracowanego w Departamencie Edukacji na Uniwersytecie Oxfordzkim, który posłużył do analogicznych badań również w innych krajach Europy. Nie tylko bowiem polska szkoła stoi w obliczu dużych zmian, podobnie jest w wielu innych krajach europejskich, także w Anglii.

Zadawane pytania mieściły się w trzech obszarach tematycznych: organizacja i zarządzanie szkołą, wprowadzanie zmian w procesie organizacji i zarządzania oraz rozwój i doskonalenie zawodowe.

W każdym z tych obszarów zadanych było 14–15 pytań. Obecnie scharakteryzuję udzielane odpowiedzi na każde z nich w ramach poszczególnych tematów.

Wnioski

Część pierwsza: Organizacja i zarządzanie szkołą

Pytanie 1.1. Nauczyciele spostrzegają sposób podejmowania decyzji w szkole jako: w 58% kolektywny, w 24% hierarchiczny, w 5% jako czasami kolektywny, czasami hierarchiczny. Tylko 4% podaje inne sposoby podejmowania decyzji. Nikt z badanych nie uważa, aby decyzje podejmowane były w sposób intuicyjny. Tak więc dominuje spostrzeganie sposobu podejmowania decyzji jako kolektywny ($p < 0,850$). 64% mężczyzn spostrzega podejmowanie decyzji w szkole jako kolektywne, podczas gdy spostrzega je tak tylko 54% kobiet. Widać tu więc pewną różnicę ($p < 0,1255$). Tylko kobiety twierdziły, że decyzje są czasem podejmowane kolektywnie, a czasem hierarchicznie. Nauczyciele w technikum bardziej spostrzegają sposób podejmowania decyzji jako kolektywny (68%) niż nauczyciele w liceum (48%) ($p < 0,1185$). Znowu tylko nauczycielki liceum twierdzą, że decyzje są podejmowane czasami kolektywnie a czasami hierarchicznie.

Zdecydowana większość nauczycieli początkujących (71,4%) opowiedziało się za kolektywnym sposobem podejmowania decyzji w szkole. W ten sam sposób spostrzega to 50% średnio zaawansowanych nauczycieli, 50% zaawansowanych i połowa wicedyrektorów. Wszyscy dyrektorzy twierdzą, że decyzje są podejmowane wyłącznie w sposób kolektywny. Widać więc, że im wyższe stanowisko w szkole, tym bardziej uważa się decyzje podejmowane w szkole jako kolektywne.

Pytanie 1.2.A. Zdecydowana większość nauczycieli twierdzi, że to MEN określa program nauczania (84%). Zdecydowana mniejszość spostrzega tu kuratorium lub dyrektora. Różnice w tym względzie ze względu na płeć są bardzo niewielkie: 86% kobiet, 81% mężczyzn ($p < 0,3521$). Mężczyźni częściej niż kobiety wskazują na dyrektora – 9% w stosunku do 3%. Również niewielkie są tu różnice pomiędzy szkołami: 88% w technikum oraz 80% w liceum ($p < 0,6347$). W liceum dwukrotnie częściej spostrzega się dyrektora jako decydującego o programie – 8% w stosunku do 4%.

Najwięcej nauczycieli początkujących (85,7%) sądzi, że to MEN określa program nauczania. Tylko niewielka liczba spostrzega tutaj dyrektora lub kuratorium. Z nauczycieli średnio zaawansowanych 75% opowiada się za MENem. Natomiast wszyscy nauczyciele zaawansowani i dyrektorzy uważają, że decyzje należą tylko do MENu. Tak samo sądzi połowa wicedyrektorów.

Pytanie 1.2.B. Najwięcej badanych sądzi, że o programie nauczania powinny decydować zespoły przedmiotowe – 46%, a 24% badanych widziałoby w tej roli kierowników zespołów przedmiotowych. Tak więc zdecydowana większość, bo razem 70% decyzje o programie nauczania składałaby w ręce zespołów przedmiotowych. Bardzo mało, bo tylko 6% badanych opowiada się za decyzją pojedynczego nauczyciela przedmiotu. Kobiety faworyzują tutaj kolektywną decyzję

nauczycieli danego przedmiotu (60% dla nauczycieli, 11% dla kierownika zespołu), podczas gdy mężczyźni faworyzują bardziej kierownika zespołu przedmiotowego (41% dla kierownika, 27% dla nauczycieli) ($p < 0,0077$). Natomiast różnice w tym względzie między technikum a liceum są minimalne.

Jednakowa liczba nauczycieli początkujących oraz zaawansowanych (25% osób badanych) twierdzi, że to MEN powinien decydować o programie nauczania. Ale na ogół zdecydowana większość (42,3% nauczycieli początkujących, 65% średnio zaawansowanych, 33,3% nauczycieli zaawansowanych decyduje o programie nauczania składałoby w ręce zespołów przedmiotowych). Połowa dyrektorów faworyzuje swoje stanowisko, podczas gdy 21,4% nauczycieli początkujących, 41,6% nauczycieli zaawansowanych i połowa wicedyrektorów widzą w tej roli kierownika zespołów programowych.

Pytanie 1.3.A. W kwestii spostrzegania decydenta środków finansowych dla szkoły, większość wskazuje na kuratorium – 60%, a 18% na MEN. Nikt nie wskazuje na dyrektora. Mężczyźni częściej wskazują na kuratorium – 68%, niż kobiety – 53%, natomiast więcej kobiet niż mężczyzn wskazuje na MEN – odpowiednio 21% w stosunku do 14% ($p < 0,6293$). Większa różnica występuje tutaj między szkołami. 80% nauczycieli technikum wskazuje na kuratorium, a tylko 8% na MEN, podczas gdy w liceum 40% wskazuje na kuratorium, aż 28% na MEN ($p < 0,0291$).

W kwestii spostrzegania decydenta środków finansowych dla szkoły, na kuratorium wskazuje 80% nauczycieli początkujących, 40% nauczycieli średnio zaawansowanych, 66,7% nauczycieli zaawansowanych, 50% wicedyrektorów i wszyscy dyrektorzy. Rzadko wskazuje się na nauczycieli danych przedmiotów jako decydentów środków finansowych, a co ciekawe nikt nie wskazuje na dyrektora szkoły jako decydenta środków finansowych. 28,6% nauczycieli początkujących, 15% średnio zaawansowanych i 16,7% zaawansowanych wskazują na MEN jako dysponenta środków finansowych.

Pytanie 1.3.B. Większość badanych uważa, że o finansach szkoły powinien decydować dyrektor z kierownikami zespołów (54%), a 14%, że sam dyrektor. Tak więc łącznie 68% opowiada się za dużą rolą dyrektora w tym względzie. W obu wypadkach głosuje za tym nieco więcej mężczyzn, kobiety są bardziej niezdecydowane. Różnice między technikum a liceum są minimalne.

Najwięcej badanych (71% nauczycieli początkujących, 40% średnio zaawansowanych, 58,3% zaawansowanych oraz wszyscy dyrektorzy twierdzą, że o finansach szkoły powinien decydować dyrektor z kierownikami zespołów przedmiotowych.

Nieznaczną liczbą widzi w tej roli wyłącznie dyrektora, to jest 50% wicedyrektorów, 8,3% nauczycieli zaawansowanych i 14,3% początkujących. Tak więc łącznie 68% badanych opowiada się za dużą rolą dyrektora w tym względzie.

Pytanie 1.4.A. Zdecydowana większość badanych wskazuje na dyrektora jako na osobę decydującą o zatrudnianiu nauczycieli – 86%. Różnice ze względu na płeć są tu zupełnie nieistotne. 100% nauczycieli technikum wskazuje na dyrektora, podczas gdy robi to tylko 72% nauczycieli liceum – reszta z nich – 18% – wskazuje na kuratorium ($p < 0,0145$).

Wszyscy badani nauczyciele początkujący i dyrektorzy wskazują na dyrektora jako na osobę decydującą o zatrudnianiu nauczycieli. Natomiast tylko 15% nauczycieli średnio zaawansowanych, 25% nauczycieli zaawansowanych i połowa wicedyrektorów wskazuje na kuratorium, jako na instytucję zatrudniającą kadry.

Pytanie 1.4.B. Przy pytaniu, kto powinien zatrudniać większość – choć już nie tak duża – opowiada się za dyrektorem – 54%, a 30% wskazuje na dyrektora z kierownikami zespołów przedmiotowych. Mężczyźni bardziej od kobiet wskazują na dyrektora – 64% w stosunku do 46%, podczas gdy kobiety częściej od mężczyzn wskazują na kierowników zespołów przedmiotowych – 36% w stosunku do 26% ($p < 0,5698$).

Pomiędzy szkołami różnica jest jeszcze wyraźniejsza – w technikum więcej nauczycieli wskazuje na dyrektora – 60% w stosunku do 48% w liceum, natomiast w liceum na dyrektora wraz z kierownikami zespołów – odpowiednio 44% do 16% ($p < 0,0550$). 71,4% nauczycieli początkujących twierdzi, że tylko dyrektor powinien zatrudniać nauczycieli. Tak samo sądzi połowa wicedyrektorów, wszyscy dyrektorzy, 58% nauczycieli zaawansowanych, natomiast 35% nauczycieli początkujących wypowiada się za wspólną decyzją dyrektora z kierownikami zespołów przedmiotowych. Nikt z badanych nie uważa, że decyzje o zatrudnieniu zależą od kuratorium albo od rekomendacji nauczyciela do dyrektora.

Część druga: Zarządzanie szkołą i wprowadzanie zmian

Pytanie 2.1.A. 38% badanych nie wie jak przekazywane są decyzje wprowadzające zmiany, 28% uważa, że na Radach Pedagogicznych, 14% twierdzi, że przez ogłoszenia w gablotach lub w księdze zarządzeń. Mężczyźni twierdzą częściej, że poprzez ogłoszenia (39% w stosunku do 11% kobiet), że głównie na Radach Pedagogicznych (39% w stosunku do 14% mężczyzn) ($p < 0,0420$). Nauczyciele technikum częściej (24%) wskazują na ogłoszenia niż nauczyciele liceum (16%), w liceum częściej wskazuje się na Rady Pedagogiczne (32% w stosunku do 24%) ($p < 0,3152$).

28,6% nauczycieli początkujących, połowa nauczycieli zaawansowanych, 41,7% nauczycieli średnio zaawansowanych nie wie, w jaki sposób są przekazywane decyzje wprowadzające zmiany w szkole. 14,3% nauczycieli początkujących, 25% nauczycieli średnio zaawansowanych, 41% nauczycieli zaawansowanych oraz połowa dyrektorów i wicedyrektorów twierdzi, że decyzje wprowadzające zmiany przekazywane są na Radach Pedagogicznych. Dość duża liczba (35%

nauczycieli początkujących, 10% nauczycieli średnio zaawansowanych, 16,7% nauczycieli zaawansowanych oraz połowa dyrektorów) wskazuje na ogłoszenia w gablotach lub księdze zarządzeń.

Pytanie 2.1.B. Według badanych informacje przekazywane są nauczycielom przede wszystkim na Radach Pedagogicznych (56%). Różnice ze względu na płeć i szkoły są minimalne. 57,1% nauczycieli początkujących, połowa nauczycieli średnio zaawansowanych, 58,3% nauczycieli zaawansowanych, 50% dyrektorów i wszyscy wicedyrektorzy sądzą, że informacje przekazywane są nauczycielom przede wszystkim na Radach Pedagogicznych. 28,6% nauczycieli początkujących, 45% średnio zaawansowanych i 33,3% nauczycieli zaawansowanych nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

Pytanie 2.1.C. Informacje przekazywane są rodzicom przede wszystkim na zebraniach rodziców z nauczycielami (56%). Również tutaj jest bardzo duża zgodność ze względu na płeć i szkołę. Na pytanie, w jaki sposób są przekazywane informacje rodzicom, 28,6% nauczycieli początkujących, 40% średnio zaawansowanych, 33,3% nauczycieli zaawansowanych nie udzieliła odpowiedzi. Zdecydowana większość (71% nauczycieli początkujących, 40% średnio zaawansowanych, 58,3% nauczycieli zaawansowanych, połowa dyrektorów i wszyscy wicedyrektorzy) przekazuje informacje na zebraniach rodziców z nauczycielami.

Pytanie 2.2.A. Nieznaczna większość badanych (54%) twierdzi, że ma wystarczającą ilość informacji, aby zrozumieć racje podejmowanych decyzji. Więcej odpowiedzi na tak podają mężczyźni (68%) niż kobiety (43%) ($p < 0,1342$). Wyraźniej więcej jest odpowiedzi na tak w technikum (72%) niż w liceum (36%) ($p < 0,0232$).

Najwięcej nauczycieli początkujących (64%) i średnio zaawansowanych (60%), połowa wicedyrektorów i dyrektorów twierdzi, że ma wystarczającą ilość informacji, aby zrozumieć racje podejmowanych decyzji.

Pytanie 2.2.B. Większość badanych (60%) twierdzi, że nie ma dostatecznej ilości informacji, by wprowadzić pożądane zmiany w szkole. Różnice ze względu na płeć i szkołę są bardzo małe. Pośród nauczycieli początkujących większość (71,4%), uważa, że nie ma dostatecznej ilości informacji, aby wprowadzić pożądane zmiany w szkole. Wszyscy dyrektorzy są tego samego zdania. Połowa nauczycieli średnio zaawansowanych i dyrektorów uważa, że nie ma dostatecznej ilości informacji.

Pytanie 2.3.A. Badani w większości uważają (70%), że mogą korzystać z pomocy specjalistów z zewnątrz szkoły. Różnice pod względem płci są tu minimalne. Częściej tak twierdzą nauczyciele technikum (80%) niż liceum (60%) ($p < 0,2170$). Różnice pod względem pozycji w szkole są minimalne.

Pytanie 2.3.B. W kwestii nowych podręczników zdania nauczycieli są podzielone. 53% badanych twierdzi, że nie może na nie liczyć, 48% twierdzi, że mo-

że. Mężczyźni częściej twierdzą, że mogą z nich korzystać (55%) niż kobiety (43%) ($p < 0,5919$). Zdecydowanie częściej mogą z tej formy pomocy korzystać nauczyciele technikum (68%) niż liceum (28%) ($p < 0,0108$). 58% nauczycieli początkujących i 55% nauczycieli średnio zaawansowanych, twierdzi, że nie może liczyć na nowe podręczniki. Zdania nauczycieli zaawansowanych i dyrektorów są podzielone równo po połowie. Tylko wszyscy wicedyrektorzy uważają, że mogą korzystać z nowych podręczników i książek.

Pytanie 2.3.C. Większość badanych (78%) nie widzi możliwości korzystania z nowych pomocy naukowych. W większym stopniu nie widzą takiej możliwości kobiety (82% w stosunku do 73% mężczyzn – $p < 0,6499$). Różnice pomiędzy nauczycielami w różnym stopniu zaawansowania są nieistotne, natomiast połowa dyrektorów twierdzi, że mają taką możliwość, a wszyscy wicedyrektorzy twierdzą, że nie mają takiej możliwości.

Pytanie 2.3.D. Jeszcze bardziej sceptyczni są badani w kwestii korzystania z pomocy finansowej. Mamy bowiem 86% odpowiedzi negatywnych, częściej dawanych przez nauczycieli liceum (92%) niż nauczycieli technikum (80%) ($p < 0,415$). Natomiast różnice ze względu na płeć są do pominięcia. Również nieistotne są różnice ze względu na pozycję w szkole.

Pytanie 2.3.E. Badani w zasadzie wykluczają (96%) możliwość zwiększenia liczby nauczycieli. W 100% nie widzą takiej możliwości kobiety – mężczyźni w 91% – $p < 0,3674$. Nie ma natomiast różnic między szkołami. Różnice ze względu na pozycję w szkole są nieistotne.

Pytanie 2.3.F. 86% nauczycieli nie widzi możliwości nowych form pomocy, szczególnie kobiety (93%) w porównaniu do 77% mężczyzn ($p < 0,1341$), w większym stopniu nauczyciele w liceum (96%) niż nauczyciele technikum (76%). Nieliczni nauczyciele podają inne możliwe źródła pomocy – 6% kursy komputerowe i pierwszej pomocy (głównie mężczyźni w technikum), 6% wymienia warsztaty szkolne i konserwatora szkolnego (wyłącznie mężczyźni w technikum) oraz jedna osoba – kobieta z technikum – podaje porady bardziej doświadczonych nauczycieli. Wszyscy nauczyciele średnio zaawansowani, wicedyrektorzy i dyrektorzy nie widzą możliwości nowych form pomocy. Tylko 21,4% nauczycieli początkujących i 16,7% nauczycieli zaawansowanych wymienia tu warsztaty szkolne, a 7% nauczycieli początkujących podaje porady starszych kolegów.

Pytanie 2.4. Na pytanie, czy chcieliby otrzymywać więcej informacji na temat zmian podejmowanych w szkole oraz ich wpływu na rozwój szkoły, badani w 82% twierdzą, że pragną tych informacji – nie ma tu różnic płci, bardziej natomiast pragną tych informacji nauczyciele liceum (88%) niż technikum ($p < 0,4616$). Różnice ze względu na pozycję w szkole są nieistotne.

Pytanie 2.5. 54% badanych twierdzi, że w szkole ocenia się rezultaty wprowadzanych zmian, a 46% twierdzi, że nie. Różnice ze względu na płeć i szkołę są tutaj nieistotne. 64,3% nauczycieli początkujących, połowa wicedyrektorów i wszyscy dyrektorzy, twierdzą, że w szkole nie ocenia się rezultatów wprowadzanych zmian. Natomiast 70% nauczycieli średnio zaawansowanych i 58,3% nauczycieli zaawansowanych, twierdzi, że w szkole ocenia się rezultaty wprowadzanych zmian.

Pytanie 2.6. Na pytanie, jak przeprowadza się te oceny, większość twierdzi, że na Radach Pedagogicznych, a reszta, że na zebraniach kierownictwa. Mężczyźni twierdzą, że raczej na zebraniach kierownictwa, kobiety, że raczej na Radach Pedagogicznych ($p < 0,0873$). Różnice pomiędzy szkołami są nieistotne. 64,3% nauczycieli początkujących, 25% nauczycieli średnio zaawansowanych, 41,7% nauczycieli zaawansowanych, połowa wicedyrektorów oraz wszyscy dyrektorzy w ogóle nie udzielili odpowiedzi na to pytanie, jednak większość z pozostałych badanych (14,3% nauczycieli początkujących, 40% nauczycieli średnio zaawansowanych i 17% nauczycieli zaawansowanych, odpowiedziało, że te oceny przeprowadza się na Radach Pedagogicznych.

Część trzecia: Rozwój i doskonalenie zawodowe nauczycieli

Pytanie 3.1.A. 68% badanych twierdzi, że pracę nauczycielską wykonuje samotnie. Istnieją tu różnice między płciami: twierdzi tak 82% mężczyzn i 57% kobiet ($p < 0,1208$). Częściej wykonują pracę pojedynczo nauczyciele w technikum (76%) niż w liceum (60%) ($p < 0,3631$). 78,6% nauczycieli początkujących, 55% średnio zaawansowanych, 66,7% zaawansowanych, wszyscy wicedyrektorzy i dyrektorzy twierdzą, że ich codzienna praca nauczycielska jest podejmowana samotnie.

Pytanie 3.1.B. 34% badanych twierdzi, że współpracuje z innym nauczycielem. Różnice tutaj między płciami i szkołami są niewielkie. 35,7% nauczycieli początkujących, 40% średnio zaawansowanych, 25% zaawansowanych oraz połowa wicedyrektorów twierdzi, że współpracuje z innym nauczycielem. Natomiast żaden z dyrektorów nie stwierdził, że współpracuje z innym nauczycielem w swojej codziennej pracy.

Pytanie 3.1.C. Większość badanych (84%) nie podejmuje wspólnej pracy w grupie trzech lub więcej nauczycieli. Tu również różnice pomiędzy płciami i szkołami są niewielkie. Tylko 21,4% nauczycieli początkujących, 10% średnio zaawansowanych, 25% zaawansowanych podejmuje wspólną pracę w grupie trzech lub więcej nauczycieli.

Pytanie 3.2. 60% badanych nie jest zadowolonych z obecnego sposobu organizacji swego nauczania w szkole. Różnica pomiędzy płciami jest nieistotna, natomiast nieco bardziej niezadowoleni są nauczyciele liceum (64%) niż nauczyciele

technikum (56%) ($p < 0,7728$). 92,3% nauczycieli początkujących, 50% średnio zaawansowanych, 41,7% nauczycieli zaawansowanych oraz wszyscy dyrektorzy są niezadowoleni ze sposobu organizacji swojego nauczania w szkole. Wszyscy wicedyrektorzy są zadowoleni.

Pytanie 3.3. W ramach 40% nauczycieli zadowolonych ze swego nauczania, 16% uzasadnia to swobodą w zakresie doboru materiału, 10% z powodu dobrze wyposażonego gabinetu (głównie kobiety), a 4% z powodu dobrych kontaktów międzyludzkich i 4% z powodu dobrze wypracowanych kryteriów ocen (tylko mężczyźni). Brak istotnych różnic pomiędzy szkołami.

Spośród nauczycieli zadowolonych ze swojego nauczania, 7,1% nauczycieli początkujących, 20% nauczycieli średnio zaawansowanych, 16,7% nauczycieli zaawansowanych, połowa wicedyrektorów uzasadniają to swobodą w zakresie doboru materiałów, a 7,1% nauczycieli początkujących, 10% średnio i 16,7% zaawansowanych są zadowoleni z powodu dobrze wyposażonego gabinetu. Natomiast wśród nauczycieli zaawansowanych 8,3% podkreśla jeszcze zadowolenie z powodu dobrych kontaktów międzyludzkich i dobrze wypracowanych kryteriów ocen.

Pytanie 3.4. Z nauczycieli niezadowolonych z warunków swojego nauczania 18% postuluje wprowadzenie zmian organizacyjnych w szkole (głównie mężczyźni, bez względu na szkołę), 12% jest zdania, że należałoby zakupić nowe pomoce naukowe oraz zmodernizować pracownie (głównie kobiety i nauczyciele technikum), po 4% osób sądzi, że potrzebne jest zmniejszenie ilości klas (głównie mężczyźni i nauczyciele technikum) oraz zwiększenie roli komisji przedmiotowych (mężczyźni z liceum). Wśród nauczycieli niezadowolonych z warunków swojego nauczania, 28,6% nauczycieli początkujących, 20% średnio zaawansowanych, 8,3% zaawansowanych postuluje wprowadzenie zmian organizacyjnych w szkole, a 7,1% nauczycieli początkujących, 15% średnio zaawansowanych, 8,3% zaawansowanych oraz połowa dyrektorów jest zdania, że trzeba zakupić nowe pomoce naukowe.

Pytanie 3.5.A. Na pytanie, co powinno być zrobione dla rozwoju wiedzy specjalistycznej, 14% badanych nie udzieliło odpowiedzi (18% kobiet, 9% mężczyzn – 20% w technikum, 8% w liceum), większość – bo 58% badanych chciałyby podjąć studia podyplomowe albo wziąć udział w kursach specjalistycznych (64% nauczycieli technikum, 52% liceum, brak różnic ze względu na płeć), 10% badanych uważa, że pomogłaby modernizacja gabinetów i nowe pomoce naukowe (8% mężczyzn, 4% kobiet – 12% w technikum, 8% w liceum), po 8% badanych liczy na udostępnienie materiałów do samokształcenia (kobiety 18%, mężczyźni 14% – technikum 4%, liceum 12%) oraz kontakty z innymi szkołami w kraju i za granicą (tylko nauczyciele technikum, z tego większość kobiety).

Na pytanie to nie odpowiedziało 7,1% nauczycieli początkujących, 15% średnio zaawansowanych, 25% zaawansowanych. 64,3% nauczycieli początkujących, 40% średnio zaawansowanych, 66,7% zaawansowanych, wszyscy dyrektorzy i wicedyrektorzy chcieliby podjąć studia podyplomowe lub wziąć udział w kursach specjalistycznych. 15% nauczycieli średnio zaawansowanych i 14,3% nauczycieli początkujących uważa, że pomogłaby modernizacja gabinetu i nowe pomoce naukowe.

Pytanie 3.5.B. Na pytanie, co powinno być zrobione dla rozwoju umiejętności dydaktycznych nie odpowiedziało 28% badanych (20% nauczycieli technikum, 36% nauczycieli liceum, brak różnic między płciami). 20% badanych chciałoby rozwijać swoje umiejętności dydaktyczne poprzez wymianę doświadczeń z innymi szkołami (25% kobiet, 14% mężczyzn – 20% nauczycieli technikum, 12% nauczycieli liceum), 16% podjęłoby w tym celu studia podyplomowe (23% mężczyzn, 11% kobiet – 20% nauczycieli technikum, 12% liceum), a po 12% badanych chciałoby studiować materiały do samokształcenia (częściej nauczyciele liceum), oraz poprzez wyposażenie pracowni w nowoczesne pomoce naukowe (częściej nauczyciele technikum). 14,3% nauczycieli początkujących, 35% nauczycieli średnio zaawansowanych, 33,3% nauczycieli zaawansowanych oraz połowa dyrektorów nie udzieliła odpowiedzi na pytanie, co powinno być zrobione dla rozwoju umiejętności dydaktycznych. 21,4% nauczycieli początkujących, 25% nauczycieli średnio zaawansowanych, 8,2% zaawansowanych, połowa wicedyrektorów chciałoby rozwijać swe umiejętności poprzez pokazy ciekawych lekcji, niektórzy (35,7% początkujących, 8,3% zaawansowanych, połowa dyrektorów) poprzez materiały do samokształcenia. 7,1% nauczycieli początkujących, 15% średnio zaawansowanych i 33,3% zaawansowanych podjęłoby w tym celu studia podyplomowe.

Pytanie 3.6.A. 76% badanych stwierdza istnienie regularnej oceny ich nauczania. Brak jest różnic ze względu na płeć i szkołę. 78,6% nauczycieli początkujących, 80% nauczycieli średnio zaawansowanych, 75% zaawansowanych oraz wszyscy wicedyrektorzy stwierdzają istnienie regularnej oceny ich nauczania.

Pytanie 3.6.B. Natomiast 70% nie stwierdza regularnej oceny ich działalności organizacyjnej lub kierowniczej. W tym względzie zachodzą duże różnice pomiędzy płciami – brak takiej oceny stwierdza 45% mężczyzn oraz 89% kobiet ($p < 0,0023$). Może to świadczyć o tym, że mężczyźni znacznie częściej sprawują w badanych szkołach funkcje organizacyjne i kierownicze. Różnice pomiędzy szkołami są tu niewielkie. 71,4% nauczycieli początkujących, 70% nauczycieli średnio zaawansowanych, 75% zaawansowanych i wszyscy dyrektorzy nie stwierdzają regularnej oceny ich działalności organizacyjnej lub kierowniczej. Natomiast wszyscy wicedyrektorzy stwierdzają istnienie regularnej oceny ich działalności kierowniczej i organizacyjnej.

Pytanie 3.7.A. Zdecydowana większość badanych twierdzi, że oceniana jest głównie w czasie hospitacji. Twierdzą tak częściej mężczyźni (82%) niż kobiety (68%). Z niewielkiej ilości innych form oceny tylko nauczyciele w liceum (4%) są oceniani przez uczniów i tylko nauczyciele technikum (4%) poprzez analizę wspólnych zadań przeznaczonych do wykonywania. 78,6% nauczycieli początkujących, 85% nauczycieli średnio zaawansowanych, 75% nauczycieli zaawansowanych twierdzi, że oceniani są głównie w czasie hospitacji. 14,3% nauczycieli początkujących, 10% średnio zaawansowanych, 25% zaawansowanych i wszyscy dyrektorzy nie udzielili odpowiedzi na to pytanie. Tylko wszyscy wicedyrektorzy opowiadają się za wspólną analizą zadań przydzielonych do wykonania.

Pytanie 3.7.B. 70% badanych podaje, że jest ocenianych tylko raz w semestrze, a 14% że częściej. Widać tu wyraźną różnicę między szkołami – 24% nauczycieli liceum i tylko 4% nauczycieli technikum podaje, że są oceniani częściej niż raz w semestrze ($p < 0,0194$). Różnice pomiędzy płciami są niewielkie. 71,4% nauczycieli początkujących, 75% średnio zaawansowanych, 66,7% zaawansowanych oraz wszyscy wicedyrektorzy podają, że są oceniani tylko raz w semestrze. 14,3% nauczycieli początkujących, 20% nauczycieli średnio zaawansowanych, 8,3% zaawansowanych podaje, że są oceniani częściej.

Pytanie 3.8. 60% badanych uważa te oceny za pozytywne osobiście i zawodowo, 40% jest przeciwnego zdania. Jest tu duża różnica pomiędzy szkołami: 76% nauczycieli technikum i tylko 44% nauczycieli liceum uważa te oceny za pozytywne ($p < 0,0433$). Natomiast różnice ze względu na płeć są niewielkie. 71,4% nauczycieli początkujących, połowa nauczycieli średnio zaawansowanych, 66,7% nauczycieli zaawansowanych oraz wszyscy wicedyrektorzy są zdania, że oceny te są pozytywne osobiście i zawodowo.

Pytanie 3.9. Na pytanie, co będzie priorytetem w rozwoju zawodowym w najbliższym czasie 36% nauczycieli podało kursy specjalistyczne (częściej nauczyciele technikum – 44% niż liceum – 28%, brak różnic między płciami), 24% planuje samokształcenie (częściej kobiety – 29% niż mężczyźni – 18%, nieco częściej nauczyciele technikum – 28% niż liceum – 20%, a po 14% badanych planuje nowe formy pracy z młodzieżą oraz chce przygotowywać uczniów do olimpiad (małe różnice pomiędzy płciami i szkołami). 35,7% nauczycieli początkujących, 35% nauczycieli średnio zaawansowanych, 41,7% zaawansowanych oraz połowa dyrektorów w odpowiedzi na to pytanie podało kursy specjalistyczne. 7,1% nauczycieli początkujących, 15% średnio zaawansowanych, połowa nauczycieli zaawansowanych, wicedyrektorów i dyrektorów planuje samokształcenie. Połowa wicedyrektorów, 8,3% nauczycieli średnio zaawansowanych, 10% zaawansowanych, 21,4% nauczycieli początkujących planuje nowe formy pracy z młodzieżą.

Pytanie 3.10. Na pytanie, jak osiągnąć zamierzony cel 38% badanych podaje kursy specjalistyczne lub studia podyplomowe (65% nauczycieli technikum, 20%

nauczycieli liceum), brak różnic pomiędzy płciami, 18% pragnie wprowadzić nowe formy kontroli pracy ucznia (kobiety, nauczyciele liceum), 16% podaje różne formy samokształcenia (brak różnic pomiędzy szkołami i płciami). 35,7% nauczycieli początkujących, 30% średnio zaawansowanych, 58,3% zaawansowanych, oraz połowa wicedyrektorów, podaje tutaj kursy specjalistyczne i studia podyplomowe, 28,6% nauczycieli początkujących, 20% średnio zaawansowanych, 8,3% nauczycieli zaawansowanych pragnie wprowadzić nowe formy kontroli pracy ucznia. Natomiast wszyscy dyrektorzy, połowa wicedyrektorów, 25% nauczycieli zaawansowanych, 5% średnio zaawansowanych, oraz 7,1% nauczycieli początkujących podaje różne formy samokształcenia.

Wnioski końcowe

Część I

Nauczyciele spostrzegają sposób podejmowania decyzji jako w zasadzie kolektywny, choć częściej tak to widzą mężczyźni i nauczyciele technikum. Badani w większości zauważają MEN jako decydujące o programie, kuratorium jako decydujące o finansach oraz dyrektora jako decydującego o zatrudnianiu nauczycieli. Nauczyciele ogólnie woleliby jednak, aby o programach nauczania decydowały zespoły przedmiotowe, o finansach szkoły dyrektor wraz z zespołami przedmiotowymi, a o zatrudnianiu również dyrektor, ale z uwzględnieniem głosu zespołów przedmiotowych. Tak więc w oczach nauczycieli instancją, która powinna decydować o najważniejszych dla szkoły sprawach czyli o finansach, zatrudnianiu i programie nauczania powinien być dyrektor z zespołami przedmiotowymi. Wskazuje to wyraźnie na z jednej strony pragnienie nauczycieli większej autonomii szkoły (zwłaszcza od ministerstwa i kuratorium), a z drugiej strony na pragnienie większego wpływu zespołów przedmiotowych na dyrektora. Tak więc nauczyciele postulują bardziej autonomiczny i kolektywny styl podejmowania decyzji.

Część II

Chociaż duża część nauczycieli spostrzega Rady Pedagogiczne jako miejsce, na którym przekazywane są decyzje wprowadzające zmiany oraz zebrania rodziców z nauczycielami, na których powiadamia się o tym rodziców, znaczna część nauczycieli – rzędu 40% – nie wie jak te decyzje są przekazywane. Świadczy to o poważnej niedoskonałości obiegu informacji w polskiej szkole. Niewielka ilość nauczycieli wskazuje na media wewnętrznej informacji, takie jak gabloty, tablice ogłoszeń, szkolne radio czy książkę zarządzeń. Nikt nie wspominał wewnątrzszkolnej prasy czy biuletynu. Tylko połowa badanych nauczycieli (w większości mężczyźni i nauczyciele technikum) twierdzi, że ma wystarczającą ilość informacji, aby zrozumieć racje podejmowanych decyzji, a większość badanych (60%)

twierdzi, że nie ma dostatecznej ilości informacji, by wprowadzić pożądane zmiany w szkole. Nauczyciele zdecydowanie są spragnieni otrzymywania większej ilości informacji na temat zmian wprowadzanych w szkole. Tylko połowa twierdzi, że ocenia się rezultaty wprowadzonych zmian – zazwyczaj na Radach Pedagogicznych.

Nauczyciele widzą wprawdzie możliwość korzystania z pomocy specjalistów z zewnątrz szkoły, bardziej są jednak sceptyczni w sprawie możliwości korzystania z nowych podręczników (tylko połowa liczy na to), większość (78%) nie widzi możliwości korzystania z pomocy naukowych, a zdecydowana większość nie widzi możliwości korzystania z pomocy finansowej lub zwiększenia liczby nauczycieli. Niepokojące jest to, że 86% nauczycieli w ogóle nie widzi możliwości innych form pomocy – tylko nieliczni nauczyciele podają inne formy (kursy komputerowe i pierwszej pomocy, warsztaty szkolne, rady starszych kolegów). Odpowiedzi na część drugą kwestionariusza sugerują, że poważną bolączką polskiej szkoły są problemy w obiegu informacji, brak środków technicznych mogących usprawnić ten obieg jak i w ogóle zły stan finansowy, techniczny i zaopatrzenia w nowoczesne podręczniki i pomoce naukowej.

Część III

Odpowiedzi w części trzeciej wskazują na to, że polski nauczyciel jest raczej samotnym indywidualistą, niechętnie podejmującym pracę z kolegą lub w większym zespole. Większość nauczycieli (60%) nie jest zadowolonych z organizacji nauczania i, oprócz usprawnień organizacyjnych, proponuje lepsze wyposażenie szkoły w pomoce naukowe, zmniejszenie ilości uczniów w klasach, zwiększenie roli komisji przedmiotowych oraz polepszenie kontaktów międzyludzkich.

Większość nauczycieli stwierdza istnienie regularnej oceny ich nauczania, natomiast nie stwierdza oceniania ich działalności organizacyjnej lub kierowniczej. Oceny są zazwyczaj przeprowadzane w czasie hospitacji, mających najczęściej miejsce raz w semestrze. Tylko 60% nauczycieli uważa te oceny za pozytywne osobiście lub zawodowo.

Duża część nauczycieli pragnęłaby podjęcia dodatkowych studiów lub kursów specjalistycznych, ale tylko 36% podaje to jako priorytet na najbliższy rok szkolny. Znacząca część nauczycieli planuje samokształcenie i w związku z tym postuluje większą ilość materiałów drukowanych i programów w TV do samokształcenia, dużą rolę przypisują też modernizacji gabinetów i nowoczesnym pomocom naukowym, rozwojowi kontaktów i współpracy między różnymi szkołami w kraju i za granicą oraz nowym formom pracy z młodzieżą, zwłaszcza z uczniem zdolnym (przygotowywanie do olimpiad).

Ogólnie kwestionariusz świadczy o silnej potrzebie nauczycieli większej modernizacji i demokratyzacji szkoły, jej większej autonomii, lepszego obiegu informacji, większego wpływu na podejmowane decyzje oraz wyraża chęć dalszego kształcenia celem zwiększenia umiejętności zawodowych.

Prezentacja wyników

Część 1

Organizacja i zarządzanie szkołą

Pytanie 1.1. Jak mógłbyś określić sposoby w jaki podejmowane są decyzje w Twojej szkole?

Odpowiedź	1	2	3	4	12
Razem	24%	58%	0%	8%	10%
Mężczyźni	23%	63%	0%	14%	0%
Kobiety	25%	53%	0%	4%	18%
Technikum	24%	68%	0%	8%	0%
Liceum	24%	48%	0%	8%	20%

Odpowiedzi:

1 – hierarchiczne

2 – kolektywnie

3 – intuicyjnie

4 – w inny sposób

12 – czasami hierarchicznie, czasami intuicyjnie

Pytanie 1.2.A. Kto decyduje o programie nauczania?

(wyniki w procentach)

Odpowiedź	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Razem	2	84	4	6	2	2	0	0	0
Mężczyźni	0	82	0	9	4	5	0	0	0
Kobiety	4	86	7	3	0	0	0	0	0
Technikum	0	88	4	4	0	4	0	0	0
Liceum	4	80	4	8	4	0	0	0	0

Pytanie 1.2.B. Kto powinien decydować o programie nauczania?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Razem	2	12	0	6	24	46	6	4	0
Mężczyźni	0	9	0	14	41	27	0	9	0
Kobiety	4	14	0	0	11	61	10	0	0
Technikum	0	12	0	8	24	48	0	8	0
Liceum	4	12	0	4	24	44	12	0	0

Odpowiedzi w pytaniach 1.2.A. oraz 1.2.B.

- 1 – Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- 2 – Kuratorium,
- 3 – Dyrektor Szkoły,
- 4 – Kierownicy Zespołów Programowych,
- 5 – Grupa nauczycieli danego przedmiotu,
- 6 – Nauczyciel,
- 7 – Rodzice i pracodawcy w konsultacji z nauczycielami,
- 8 – Inne zainteresowane grupy

Pytanie 1.3.A. Kto faktycznie określa potrzeby i zaopatruje szkołę w środki finansowe i materialne?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Razem	4	18	60	6	2	10	0	0	0
Mężczyźni	4	14	68	9	0	5	0	0	0
Kobiety	3	21	54	4	4	14	0	0	0
Technikum	4	8	80	8	0	0	0	0	0
Liceum	4	28	40	4	4	20	0	0	0

Pytanie 1.3.B. Kto powinien określić potrzeby i zaopatrywać szkołę w środki finansowe i materialne?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Razem	8	4	2	14	54	4	0	12	2
Mężczyźni	5	4	2	14	54	4	0	9	0
Kobiety	11	3	4	10	50	4	0	14	4
Technikum	8	8	12	52	0	0	0	16	4
Liceum	8	0	4	16	56	8	0	8	0

Odpowiedzi w pytaniach 1.3.A oraz 1.3.B.

- 1 – Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- 2 – Kuratorium,
- 3 – Dyrektor Szkoły,
- 4 – Kierownicy Zespołów Przedmiotowych,
- 5 – Grupa nauczycieli danego przedmiotu,
- 6 – Nauczyciel,
- 7 – Rodzice i władze w konsultacji z nauczycielami,
- 8 – Inne zainteresowane grupy

Pytanie 1.4.A. Kto zatrudnia nauczycieli w Twojej szkole?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Razem	0	0	14	86	0	0	0	0	0
Mężczyźni	0	0	14	86	0	0	0	0	0
Kobiety	0	0	14	86	0	0	0	0	0
Technikum	0	0	0	100	0	0	0	0	0
Liceum	0	0	28	72	0	0	0	0	0

Pytanie 1.4.B. Kto powinien zatrudniać nauczycieli w Twojej szkole?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Razem	0	0	0	54	30	8	0	8	0
Mężczyźni	0	0	0	64	23	4	0	9	0
Kobiety	0	0	0	46	36	11	0	7	0
Technikum	0	0	0	60	16	8	0	16	0
Liceum	0	0	0	48	44	8	0	0	0

Odpowiedzi w pytaniach 1.4.A oraz 1.4.B:

- 1 – Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- 2 – Kuratorium,
- 3 – Dyrektor Szkoły,
- 4 – Dyrektor z Kierownikami Zespołów Przedmiotowych,
- 5 – Dyrektor, Kuratorium i Kierownicy Zespołów,
- 6 – Dyrektor po rekomendacji nauczycieli,
- 7 – Dyrektor, nauczyciele, rodzice,
- 8 – Inne zainteresowane grupy

Część 2

Zarządzanie szkołą i wprowadzanie zmian

Pytanie 2.1. Jak decyzje wprowadzające zmiany w szkole są przekazywane

2.1.A. szkole jako całości?

Odpowiedź	0	1	2	3	12
Razem	38	20	28	6	8
Mężczyźni	32	32	13	14	9
Kobiety	43	11	39	0	7
Technikum	36	24	24	12	14
Liceum	40	16	32	0	12

2.1.B. nauczycielom w szkole?

Odpowiedź	0	1	2	3	12
Razem	34	2	56	0	8
Mężczyźni	32	0	54	0	14
Kobiety	36	3	57	0	4
Technikum	32	0	56	0	12
Liceum	36	4	56	0	4

2.1.C. rodzicom uczniów uczęszczających do szkoły?

Odpowiedź	0	1	2	3	12
Razem	32	2	56	2	6
Mężczyźni	32	0	55	4	5
Kobiety	32	4	57	0	7
Technikum	32	0	64	4	0
Liceum	32	4	48	0	12

0 – brak informacji, 1 – radiowęzeł, gabloty, książka zarządzeń, 2 – na Radach Pedagogicznych (C – zebraniach z rodzicami), 3 – przez kuratorium (C – Komitet Rodzicielski).

Pytanie 2.2. Czy masz wystarczającą ilość informacji, potrzebnych do tego żeby:

2.2.A. zrozumieć racje podejmowanych decyzji? 0 – Nie, 1 – Tak

Odpowiedź	0	1
Razem	46	54
Mężczyźni	32	68
Kobiety	57	43
Technikum	28	72
Liceum	64	36

2.2.B. wprowadzić pożądane zmiany w szkole?

Odpowiedź	0	1
Razem	60	40
Mężczyźni	68	32
Kobiety	54	46
Technikum	52	48
Liceum	68	32

Pytanie 2.3. Czy możesz skorzystać ze szczególnych form pomocy, żeby wprowadzić wymagane zmiany w szkole?

2.3.A. Porady specjalistów z zewnątrz szkoły

Odpowiedź	0	1
Razem	30	70
Mężczyźni	27	73
Kobiety	32	68
Technikum	20	80
Liceum	40	60

2.3.B. Nowe podręczniki i książki

Odpowiedź	0	1
Razem	52	48
Mężczyźni	45	55
Kobiety	57	43
Technikum	32	68
Liceum	72	28

2.3.C. Nowe pomoce naukowe i wyposażenie

Odpowiedź	0	1
Razem	78	22
Mężczyźni	73	27
Kobiety	82	18
Technikum	68	32
Liceum	88	12

2.3.D. Zwiększone środki finansowe

Odpowiedź	0	1
Razem	86	14
Mężczyźni	82	18
Kobiety	89	11
Technikum	80	20
Liceum	92	8

2.3.E. Zwiększenie liczby nauczycieli

Odpowiedź	0	1
Razem	96	4
Mężczyźni	91	9
Kobiety	100	0
Technikum	96	4
Liceum	96	4

2.3.F. Inne formy pomocy

Odpowiedź	0	1	2	3
Razem	86	6	6	2
Mężczyźni	77	9	14	0
Kobiety	93	3	0	4
Technikum	76	8	12	4
Liceum	96	4	0	0

0 – brak, 1 – szkolenia, 2 – warsztaty szkolne, 3 – porady starszych kolegów

Pytanie 2.4. Czy chciałbyś otrzymać więcej informacji na temat zmian podejmowanych w szkole oraz ich wpływu na:

2.4.A. rozwój i doskonalenie się szkoły

O – Nie, 1 – Tak

Odpowiedź	0	1
Razem	18	82
Mężczyźni	18	82
Kobiety	18	82
Technikum	24	76
Liceum	12	88

2.4.B. postępy szkolne i rozwój uczniów?

Odpowiedź	0	1
Razem	24	76
Mężczyźni	23	77
Kobiety	25	75
Technikum	24	76
Liceum	32	68

2.4.C. rozwój zawodowy nauczycieli?

Odpowiedź	0	1
Razem	28	72
Mężczyźni	18	82
Kobiety	36	64
Technikum	24	76
Liceum	32	68

Pytanie 2.5. Czy w szkole ocenia się rezultaty wprowadzonych zmian?

O – Nie, 1 – Tak

Odpowiedź	0	1
Razem	46	54
Mężczyźni	45	55
Kobiety	46	54
Technikum	48	52
Liceum	44	56

Pytanie 2.6. Formy ocen

Odpowiedź	0	1	2	3	4	13	23
Razem	44	12	24	2	4	4	10
Mężczyźni	41	23	13	5	9	0	9
Kobiety	46	4	32	0	0	7	11
Technikum	40	12	28	4	8	0	8
Liceum	48	12	20	0	0	8	12

0 – brak, 1 – na zebraniach kierownictwa,

2 – na Radach Pedagogicznych, 3 – na

Komisjach Przedmiotowych, 4 – poprzez ankiety

Część 3

Rozwój i doskonalenie zawodowe nauczycieli

Pytanie 3.1. Czy Twoja codzienna praca nauczycielska jest głównie podejmowana

O – Nie, 1 – Tak

3.1.A. samotnie?

Odpowiedź	0	1
Razem	32	68
Mężczyźni	18	82
Kobiety	43	57
Technikum	24	76
Liceum	40	60

3.1.B. z innym nauczycielem?

Odpowiedź	0	1
Razem	66	34
Mężczyźni	68	32
Kobiety	64	36
Technikum	64	36
Liceum	68	32

3.1.C. w grupie trzech lub więcej nauczycieli?

Odpowiedź	0	1
Razem	84	16
Mężczyźni	91	9
Kobiety	79	21
Technikum	84	16
Liceum	84	16

Pytanie 3.2. Czy jesteś zadowolony z obecnego sposobu organizacji Twojego nauczania w szkole?

O – Nie, 1 – Tak

Odpowiedź	0	1
Razem	60	40
Mężczyźni	64	36
Kobiety	57	43
Technikum	56	44
Liceum	64	36

Pytanie 3.3. Jeśli tak, dlaczego jesteś zadowolony?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	12	12 3
Razem	62	16	10	4	4	2	2
Mężczyźni	68	14	0	5	9	0	54
Kobiety	57	18	18	3	0	4	0
Technikum	60	16	8	4	8	0	4
Liceum	64	16	12	4	0	4	0

0 – niezadowolony, 1 – swoboda doboru materiału, 2 – dobre wyposażenie gabinetu, 3 – dobre kontakty międzyludzkie, 4 – dobre kryteria ocen, 12–1 i 2, 123–1,2 i 3

Pytanie 3.4. Jak chciałbyś zmienić organizację Twojego nauczania?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	5	6	13	14	34
Razem	44	4	2	12	18	4	2	6	6	2
Mężczyźni	41	9	5	5	23	5	4	4	4	0
Kobiety	46	0	0	18	14	4	0	7	7	4
Technikum	44	8	0	16	20	8	0	0	0	4
Liceum	44	0	4	8	16	0	4	12	12	0

1 – zmniejszyć liczebność klas, 2 – zwiększyć rolę komisji przedmiotowych, 3 – więcej pomocy naukowych, 4 – zmiany organizacyjne, 5 – poprawa stosunków międzyludzkich

Pytanie 3.5. Co powinno być zrobione, dla

3.5.A. rozwoju Twojej wiedzy specjalistycznej?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	12
Razem	14	58	8	10	8	2
Mężczyźni	9	59	5	18	5	4
kobiety	18	57	11	4	10	0
Technikum	20	64	4	12	0	0
Liceum	8	52	12	8	16	4

3.5.B. rozwoju Twoich umiejętności dydaktycznych?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	5	12	15
Razem	28	16	12	8	12	20	2	2
Mężczyźni	27	23	9	9	14	13	5	0
Kobiety	28	11	14	7	11	25	0	4
Technikum	20	20	8	8	16	28	0	0
Liceum	36	12	16	8	8	12	4	4

0 – nic, 1 – studia lub kursy, 2 – materiały do samokształcenia, 3 – pomoce naukowe, 4 – kontakty z innymi szkołami, 5 – pokazy ciekawych lekcji

Pytanie 3.6. Czy istnieją jakieś regularne formy oceny

3.6.A. twojego nauczania?

Odpowiedź	0	1
Razem	24	76
Mężczyźni	23	77
Kobiety	25	75
Technikum	24	76
Liceum	24	76

3.6.B. twojej działalności organizacyjnej?

O – Nie, 1 – Tak

Odpowiedź	0	1
Razem	70	30
Mężczyźni	45	55
Kobiety	89	11
Technikum	64	36
Liceum	76	24

Pytanie 3.7.A. Jak kontrole są przeprowadzane?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	12	12
Razem	18	74	0	0	4	2	2
Mężczyźni	14	82	0	0	4	0	0
Kobiety	21	68	0	0	3	4	4
Technikum	12	80	0	0	4	0	4
Liceum	24	68	0	0	4	4	0

1 – hospitacje, 2 – lekcje otwarte, 3 – oceny uczniów, 4 – wspólna analiza zadań

3.7.B. Jak często?

Odpowiedź	0	1	2
Razem	16	70	14
Mężczyźni	14	82	4
Kobiety	18	61	21
Technikum	8	88	4
Liceum	24	52	24

1 – raz w semestrze, 2 – częściej

Pytanie 3.8. Czy uważasz, że te kontrole są dla Ciebie pozytywne osobście i zawodowo?

0 – Nie, 1 – Tak

Odpowiedź	0	1
Razem	40	60
Mężczyźni	41	59
Kobiety	39	61
Technikum	24	76
Liceum	56	44

Pytanie 3.9. Co w tym roku szkolnym będzie dla Ciebie głównym priorytetem we własnym rozwoju zawodowym?

Odpowiedź	0	1	2	3	4
Razem	12	36	24	14	14
Mężczyźni	9	36	18	18	19
Kobiety	14	36	28	11	11
Technikum	4	44	28	12	12
Liceum	20	28	20	16	16

1 – dalsza nauka, 2 – samokształcenie, 3 – nowe formy pracy z młodzieżą, praca nad programem minimum, 4 – przygotowanie do olimpiad

Pytanie 3.10. Jak planujesz to osiągnąć?

Odpowiedź	0	1	2	3	4	12
Razem	22	38	16	4	18	2
Mężczyźni	23	36	14	0	23	4
Kobiety	22	39	18	7	14	0
Technikum	20	56	12	0	12	0
Liceum	24	20	20	8	24	4

1 – kursy, 2 – studiowanie materiałów dla nauczycieli, nowe formy kontroli pracy ucznia, intensyfikacja nauczania